

ADRIAN TYSZKIEWICZ

**„ZA OBRONĘ WŁASNYCH PRZEKONAŃ”¹ –
DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNO-POLITYCZNA ADAMA PLEŚNARA
(1935–2013) DO 1977 ROKU²**

Słowa kluczowe: opozycja demokratyczna, komunizm, Związek Młodych Demokratów, Ruch Wolnych Demokratów

Key words: democratic opposition, communism, Alliance of Young Democrats, the Free Democrats Movement

---

¹ Cytat pochodzi z tekstu życiorysu napisanego własnoręcznie przez Adama Pleśnara w 1965 r. w związku ze staraniami o przyjęcie na studia historyczne w Uniwersytecie Jagiellońskim – Archiwum UJ, sygn. WFH 237, Życiorys, kbn.

² Wskazana data, 1977 rok, z perspektywy całej biografii A. Pleśnara stanowi szczególną cezurę. Do tego bowiem momentu swoją aktywność polityczną opierał na aksjomacie walki z bezwzględnym systemem o cechach totalitarnych, którą prowadził w przeważającej mierze w oparciu o zasady wypracowane dzięki „październikowemu” zrywowi młodzieży demokratycznej zorganizowanej w ramach Związku Młodych Demokratów (1956–1957), pierwszej organizacji opozycyjnej o powojennym rodowodzie. W tym kontekście Pleśnar działał w pierwszym rządzie głównie „przeciw” zastanym przejawom reżimu komunistycznego, na co wpływ miały także ówczesne warunki podejmowania aktywności politycznej. Sytuacja takowa zmieniła się w 1977 r., kiedy w zbiorze nowo powstających, działających oficjalnie lub na wpół oficjalnie organizacji opozycyjnych pojawia się Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela, w łonie którego A. Pleśnar wspierał środowisko Wolnych Demokratów. Od czasu bowiem inauguracji ROPCiO Pleśnar prowadził działania już nie tylko w innych warunkach, ale i o zmienionym charakterze. Kierował je zatem starym zwyczajem przeciw aparatowi ucisku i kontroli, ale przede wszystkim jednak na rzecz uwzględnienia i realizacji podstawowych zasad demokratycznego pojmowania roli społeczeństwa i obywatela, na co duch ówczesnego momentu historycznego, ery odprężenia i propagowania poszanowania praw człowieka, zdawał się pozwalać.

„Z opozycji wobec partii polskich komunistów, z pozycji światopoglądowej głęboko religijnego młodzieńca, stałem się zdecydowanym opozycjonistą tej totalitarnej formacji, z pozycji ideowo-politycznej polskiego demokraty o orientacji socjalistycznej”³. Słowa te Adam Pleśnar kierował w czerwcu 1985 do Bogusława Mazura, autora pierwszej bodaj pracy magisterskiej poświęconej Związkowi Młodych Demokratów oraz Ruchowi Wolnych Demokratów. Odnosił się w nich do represji, jakim z początkiem lat 50. został poddany przez władze bezpieczeństwa PRL. Należy koniecznie zaznaczyć, że we wspomnianym okresie Pleśnar był uczniem szkoły średniej; miał ukończone zaledwie 16 lat. Tak czy inaczej opresja, z jaką spotkał się w okresie krystalizacji charakteru i poglądów na otaczającą rzeczywistość, jak wykazać miały przyszłe wydarzenia, wpłynęła na ukształtowanie jednoznacznego w swej wymowie, opozycyjnego *credo*, któremu przez długie lata pozostał wierny.

Adam Pleśnar urodził się 17 lutego 1935 roku w Opolu Lubelskim w rodzinie inteligencko-urzędniczej; ojciec jego, Władysław, był naczelnikiem urzędu pocztowego, natomiast matka, Maria Pleśnar z Gałuszków, była nauczycielką.

W latach okupacji hitlerowskiej Adam wraz z rodziną przebywał w Brzozowie i Rzędzinie. W tej ostatniej miejscowości w latach 1943–1945 uczęszczał do szkoły podstawowej, którą ostatecznie ukończył po rodzinnych przenosinach na ziemie zachodnie w 1948 r.

Po zakończeniu działań wojennych Pleśnarowie osiedli w Paczkowie nieopodal Nysy na Dolnych Śląsku. Tutaj ojciec Adama organizował sieć urzędów pocztowych, dzięki czemu m.in. Maria Pleśnar znalazła w jednym z nich zatrudnienie. Czterosobowa rodzina – Adam miał bowiem o siedem lat młodszą siostrę Teresę – hołdowała tradycjom patriotycznym i katolickim, czynnie uczestnicząc w praktykowaniu wyznawanej religii oraz utrzymując kontakty z duchownymi.

Atmosfera domowa z całą pewnością zaważyła na wczesnych wyborach Adama. W latach szkolnych należał bowiem do tzw. Krucjaty Eucharystycznej, modlitewnego ruchu dzieci katolickich, zainicjowanego jeszcze w 1925 r., pierwotnie w Łodzi, przez św. Urszulę Ledóchowską, oraz do ZHP, gdzie pełnił funkcję przybocznego. Z tej ostatniej organizacji wystąpił w końcu lat 40. na skutek zaszczepiania w jej szeregach wzorów sowieckiego pionierstwa⁴.

³ B. Mazur, *Ruch Wolnych Demokratów. Geneza, program i działalność w oświeceniu źródłowym (1956–1981)*, Opole 1986 (mps), s. 3.

⁴ G. Waligóra, *40 lat w opozycji. Biografia polityczna Adama Pleśnara*, Wrocław 2009, s. 9.

W czasie pobierania nauki w 9 klasie paczkowskiego Liceum Ogólnokształcącego, z początkiem 1950 roku Adam Pleśnar podjął działania, które śmiało można określić mianem opozycyjnego sprzeciwu. W odzewie na akcję dykcji polegającą na wprowadzaniu laickich wzorców na terenie szkoły, m.in. za sprawą zdejmowania krzyży z sal lekcyjnych oraz upowszechnianiu agitacji stalinowskiego ZMP, Pleśnar w październiku 1949 roku zorganizował pięcioosobową⁵ organizację o nazwie „Krucjata”, która miała przetrwać do 1951 r. Sam inicjator, przyjąwszy pseudonim „Grom”, przewodził akcjom agitacyjnym oraz protestom, polegającym np. na powtórnym wieszaniu symboli religijnych w szkole, dyskredytowaniu akcji werbunkowej oraz propagandy ZMP poprzez niszczenie gazetek ściennych, a także na sporządzaniu i kolportowaniu w miejscowości zamieszkania ulotek o antysystemowej treści⁶.

Trudno wyrokować obecnie o ówczesnej skuteczności inicjatyw Pleśnara, szczególnie w odniesieniu do rychłego rozbitcia organizacji oraz uwięzienia samego jej inicjatora. Potwierdzony jest jednak fakt, że w klasie Adama jako jedynej w całej szkole nie zawiązano skruktur ZMP⁷.

Na skutek działań „Krucjaty” Pleśnar z początkiem roku szkolnego 1950/51 został ze szkoły relegowany, po czym z całą rodziną przeprowadził się do miejscowości Rozwadów w Lubelskiem, gdzie przeniesiony słuźbowo ojciec Adama został mianowany naczelnikiem miejscowej poczty. Organizacja rzeczona natomiast prowadziła nadal aktywność i, co więcej, połączyła się z inną grupą opozycyjnej młodzieży, tworząc strukturę o nazwie „Utrzymanie Polskości”. Nowa inicjatywa wnet została rozbita przez UB, a jej uczestnicy aresztowani w dniu 3 maja 1951 r. W czasie śledztwa wyszło na jaw powiązanie Pleśnara

---

⁵ W tym gronie znaleźli się: Kazimierz Cichowski, Kazimierz Łopuch, Stanisław Masiukiewicz, Marian Sokołowski oraz Barbara Wojciechowska.

⁶ W opracowaniu sporządzonym na podstawie resortowych materiałów archiwalnych przez KWMO we Wrocławiu w 1978 r. stwierdzono, że program działań „Krucjaty” został ustalony na kilku zebraniach i przewidywał: „przeciwdziałanie procesowi laicyzacji szkolnictwa, zwalczanie na terenie szkoły organizacji młodzieżowej ZMP, zwalczanie socjalistycznego ustroju PRL oraz działania antyrządzieckie”. W tym samym dokumencie Pleśnara i innych posądzono o posiadanie broni palnej oraz o wystosowanie pogroźek do przewodniczącego szkolnego koła ZMP – IPN Wrocław, sygn. 049/406, *Charakterystyka nr 404 nielegalnej organizacji pn. „Związek Młodych Demokratów”, zwanej też „Związkiem Młodzieży Demokratycznej”, działającej we Wrocławiu od listopada 1956 r. do m-ca lutego 1957 r., której próby reaktywowania podejmowane były w okresie od końca 1957 r. do marca 1964 r.*, k. 3.

⁷ G. Waligóra, *40 lat w opozycji...*, s. 10.

z działaniami „Krucjaty”, co 6 czerwca 1951 r. w Rozwadowie spowodowało jego zatrzymanie przeprowadzone przez funkcjonariuszy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa z Nysy.

W listopadzie 1951 roku Wojskowy Sąd Rejonowy w Opolu na wyjazdowej sesji w Nysie sformułował przeciw grupie osadzonych akt oskarżenia zawierający m.in. zarzut o działania skierowane w struktury państwa oraz ustrój. W dniu 12 listopada rzeczonego roku zapadł wyrok, który wymierzał oskarżonym kary od 1,5 roku do 5 lat pozbawienia wolności. Adam Pleśnar, z uwagi na młody wiek, poddany został 18-miesięcznej karze więzienia, którą odbywał w trzech miejscowościach: Nysie, gdzie przebywał od czasu aresztowania, w Opolu i w Jaworznie.

W czasie odbywania wyroku Pleśnar zetknął się m.in. z osadzonym za uczestnictwo w tajnym harcerstwie Jerzym Pietruchą, co miało poważnie rzutować na prezentowaną przez niego w okresie późniejszym postawę. Wedle sporządzonej w 1986 r. przez samego Pleśnara pisemnej relacji Pietrucha miał zainteresować tego pierwszego nie tylko ruchem esperanckim, ale także ideami współdziałania braterstwa ludów i narodów, oraz zaszczerpić postawę społecznikowską i rezerwę wobec poglądów i zachowań nasyconych treściami nacjonalistycznymi⁸.

Ostatnie tygodnie więzienia Pleśnar spędził w odosobnieniu, po czym w dniu 6 grudnia 1952 r. został zwolniony i wyjechał do rodziny w Rozwadowie. Powrót do regularnej nauki szkolnej okazał się niemożliwy zapewne za sprawą „wilczego biletu” wynikającego z niedawnej przeszłości. Z tego też powodu w 1953 r. podjął pracę w charakterze pomocnika maszynisty, a potem asystenta rewidenta wagonów w parowozowni w Rozwadowie. Równoległe jednak kształcił się za sprawą Korespondencyjnego LO w Rzeszowie, dzięki czemu zdał maturę otwierającą mu w 1954 r. bramy studiów w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W tymże roku przeniósł się do Wrocławia, gdzie na tamtejszym Uniwersytecie rozpoczął studia na Wydziale Historycznym, które trwały do 1960 r. i zakończyły się uzyskaniem absolutorium.

Doniesienia organów bezpieczeństwa PRL z omawianego okresu wskazują na kontakty Pleśnara z przedstawicielami duchowieństwa z Rzeszowa i Krakowa, szczególnie z Jezuitami, co wedle w/w enuncjacji było źródłem rozpoczęcia studiów we Wrocławiu, gdzie Pleśnar miał animować organizacje studenckie w ramach duszpasterstwa akademickiego. Ten wątek, jak i podejrzenie o przygotowywanie i kolportaż na terenie Rozwadowa i Stalowej Woli

---

⁸ Tamże, s. 11.

„antypaństwowych” i „antyradzieckich” ulotek wymagają jednakże dalszych dociekań, szczególnie w kontekście ich zasadności⁹.

Studia uniwersyteckie w stolicy Dolnego Śląska zaowocowały dookreśleniem zapatrywań politycznych Pleśnara. Hołdując ideom socjalistycznym i negując kapitalizm, odrzucał dyktat i praktykę PPR i PZPR. Poszukiwał także legalnej drogi działania opozycyjnego, co było swoiście karkołomne – musiał bowiem zestawzić prezentowany przez siebie socjalizm niepodległościowy z totalitarną, acz formalnie socjalistyczną przeciw rzeczywistością PRL-u. Z pomocą przyszli nowi i starzy znajomi. Pierwszym z nich był Jakub Grabar, szef miejscowego oddziału Polskiego Związku Esperantystów, nakłaniający Pleśnara do walki o swobody demokratyczne, drugim natomiast znany z okresu uwięzienia Jerzy Pietrucha, z którym Pleśnar m.in. planował powołanie młodzieżowego pionu PZE.

W 1955 r. Adam Pleśnar wraz z przyszłym szefem miejscowego Związku Młodych Demokratów Konradem Strancem oraz Zdzisławem Przewoźnym powołali dyskusyjny, niezależny wobec kręgów zetempowskich Towarzyski Klub Żaków. W roku następnym, szczególnie po VII i w czasie trwania VIII Plenum KC (październik 1956 r.), Adam Pleśnar zaznaczył bardzo intensywnie swoją działalność publiczną za sprawą organizowania zebrań i wieców, zarówno na terenie uczelni, domów akademickich, jak i w mieszkaniach prywatnych. Wyrażał wtedy poglądy krytykujące zasadę dyktatury proletariatu, uzależnienie od ZSRR, praktykę działań ZMP. Postulował powołanie katolickiego związku młodzieży, odtworzenie pluralistycznego systemu politycznego oraz wkraczanie z demokratycznymi poglądami w kręgi młodych robotników¹⁰.

W kontekście poglądów wyrażanych przez Pleśnara zdumienie może budzić powiązanie wątków myśli socjalistycznej z postulatami utworzenia organizacji młodzieży katolickiej. Pewne światło może tu rzucić enuncjacja konfidencjonalna, wedle której Adam Pleśnar w rozmowach dystansował się wobec Kościoła, a jego poparcie dla duchowieństwa wynikać miało ze wspólnej obecności po jednej stronie barykady w walce z komunistyczną rzeczywistością PRL¹¹. Przypuszczenie takie zdaje się mieć realne podstawy szczególnie w kontekście ewolucji poglądów na kanwie wskazanych już zmagania z systemem.

⁹ Pomocne mogą okazać się być może dokumenty dotyczące A. Pleśnara z lat 1951–1970, przechowywane w OBUiAD IPN w Rzeszowie, sygn. IPN Rz 042/1819.

¹⁰ IPN Wrocław, dz.cyt., k. 4.

¹¹ Tamże, k. 5.

W okresie przemian październikowych Pleśnar utrzymywał ożywione kontakty z przedstawicielami środowisk młodzieżowych i akademickich Warszawy oraz Łodzi, dzięki czemu stał się jednym z założycieli Klubu Młodych Katolików (Klubu Katolickiej Młodzieży Akademickiej), inicjowanym wspólnie z dysydentami Stowarzyszenia „PAX”: Ignacym Rutkiewiczem, Andrzejem Siemianowskim i Janem Turnauem. KMK zwalczał poprzez działalność dyskusyjną ZMP, jak i negocjował pojawiające się pomysły zastąpienia skompromitowanej stalinowską praktyką Związku nowym, legalnym bytem, na powrót integrującym środowiska młodzieżowe pod egidą PZPR. Pleśnar wystąpił także z inicjatywą zalegalizowania działań Klubu na terenie uczelni, na co jednak nie otrzymał zgody władz uniwersyteckich.

Wysiłki zmierzające do powołania oficjalnej, niezależnej od istniejącego reżimu i dystansującej się od marksizmu organizacji młodzieży uwieńczone zostały za sprawą działań związanych z tworzeniem na przełomie listopada i grudnia 1956 r. Związku Młodych Demokratów. ZMD, któremu finalnie patronowało sojusznicze wobec PZPR Stronnictwo Demokratyczne, powstał w Warszawie już w maju 1955 r. jako oddolna, studencka kontynuacja wcielnego do ZMP w 1948 r. Związku Młodzieży Demokratycznej. W efekcie wydarzeń przełomu listopada i grudnia 1956 r. w działaniach grupujących działaczy nawiązujących do tradycji demokratycznego ruchu młodzieży spod znaku Sekcji Młodych SD, Ruchu Młodej Demokracji oraz ZMD z lat 1945–1948 ukształtowała się organizacja, w której przewodnictwo przejęła grupa studentów łódzkich z Karolem Głogowskim na czele. Zdołała ona przeforsować własną wizję organizacyjną, jak i program autorstwa Głogowskiego, zawarty w postanowieniach *Deklaracji programowej Związku Młodych Demokratów*. Postulaty umieszczone w dokumencie miały zdecydowanie lewicowy charakter, jednakże o antytotalitarnej, prospołecznej i socjaldemokratycznej wymowie. Związek zabiegał o uznanie podmiotowości członków społeczeństwa poprzez zagwarantowanie praw obywatelskich i pluralizmu politycznego. Postulował *consens* w pojmowaniu Polski jako kraju suwerennego i demokratycznego. Jednocześnie przeciwstawiał się patologiom ówczesnej rzeczywistości z systemem nomenklatury oraz jednolitością światopoglądową na czele. Trzon postulatów ZMD uzupełniały hasła równego współlistnienia własności państwowej i prywatnej z możliwością zakładania i działania samorządu pracowniczego¹².

---

¹² A. Tyszkiewicz, *Pomiędzy afirmacją a negacją. Ruch młododemokratyczny w PRL*, Kraków 2014, s. 231–234.

Organizacja zdołała przetrwać jedynie do połowy stycznia 1957 r., kiedy to na skutek wymuszonego przez PZPR wycofania oficjalnego poparcia przez Stronnictwo Demokratyczne utracono politycznego protektora. Kolejnym krokiem była decyzja o rozwiązaniu organizacji, podjęta niejednogłośnie przez Zarząd Główny ZMD w Warszawie w dniu 16 stycznia 1957 r.

Jak trafnie przed laty zauważył Andrzej Friszke, ZMD otarł się o opozycyjność, przez co budził otwartą wrogość kierownictwa partii komunistycznej, jak i powstających na gruncie ZMP marksistowskich organizacji młodzieży, dla których stał się personifikacją reakcyjności¹³.

Zaangażowanie A. Pleśnara w działania ZMD było niejako logiczną kontynuacją jego sprzeciwu wobec dyktatu PZPR. Dlatego też dziwić nie może jego przychyłność dla propozycji K. Głogowskiego i Adama Mucowskiego, wyrażona podczas spotkania odbytego z końcem listopada 1956 r. we Wrocławiu. Doszło wtedy prawdopodobnie do pierwszego zetknięcia się Pleśnara z Głogowskim, co miało wydatnie wpłynąć na przyszłą postawę i poglądy tego pierwszego. Ponadto Pleśnar został zaznajomiony z inicjatywą ZMD oraz poproszony o przewodzenie organizacji struktur Związku we Wrocławiu, zarówno na terenie akademickim, jak i robotniczym.

Krótko po spotkaniu Pleśnar zdołał zorganizować 15-osobowe koło ZMD na Uniwersytecie Wrocławskim, do którego weszli studenci kilku wydziałów uczelni. Na czele koła stanął Konrad Stranc, Adam Pleśnar zajął miejsce sekretarza, natomiast Hieronim Wróbel piastował funkcję członka zarządu koła. Wszyscy wymienieni byli ówczesnie studentami historii.

Główną płaszczyzną działań Pleśnara i kolegów było przeciwstawianie się wpływom komunistów za sprawą opozycji wobec powstającego Związku Młodzieży Socjalistycznej oraz podkreślania jednoznacznego sprzeciwu wobec zasady dyktatury proletariatu. Dawano temu wyraz w prywatnych rozmowach, a także za pomocą organizowanych *ad hoc* zebrań i wieców. Pewne znaczenie miały też kontakty nawiązane w ramach wspomnianego wcześniej Klubu Młodych Katolików, gdyż z wykorzystaniem tej bazy już na gruncie wrocławskiego Klubu Inteligencji Kartolickiej współorganizowano nieformalne kluby dyskusyjne. Paletę działań uzupełniał kolportaż ulotek i rozlepianie obwieszczeń¹⁴.

A. Pleśnar przynajmniej dwa razy, na przełomie grudnia 1956 r. i stycznia 1957 r., brał udział w zebraniach kierownictwa ZMD w Warszawie. Wobec podjętego przez ZG ZMD w połowie stycznia 1957 r. postanowienia o rozwią-

¹³ A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL*, Londyn 1994, s. 92–93.

¹⁴ Archiwum INP Wrocław, dz.cyt., k. 7.

zaniu organizacji przyjął stanowisko krytyczne, jednakże wobec reakcji władz uniwersyteckich i niewielkiego zainteresowania pośród studentów zdecydował się najpierw zwołać wiec protestujący przeciw zawieszeniu miejscowego pisma akademickiego „Poglądy”, a następnie powiadomić za pomocą obwieszczenia o zawieszeniu działalności koła ZMD na Uniwersytecie Wrocławskim, jak stwierdzano, na czas nieokreślony. W dokumencie miano też atakować PZPR i ZMS oraz nawoływać do tworzenia klubów dyskusyjnych przez byłych już aktywistów Związku¹⁵.

Pomimo krótkotrwałości istnienia ZMD epizod ten z pewnością wpłynął na polityczną postawę Pleśnara, szczególnie w kontekście trwałej, jak pokazał czas, przyjaźni i współpracy z Karolem Głogowskim oraz pielęgnowania innych znajomości i zasad wyniesionych z działalności ZMD¹⁶. Z początkiem lat 60. bowiem wraz z kolegą ze Związku K. Strancem, a także własną siostrą Teresą i Longinem Pastuszko Pleśnar współtworzy Klub Przyjaźni Międzynarodowej, który jednakże szybko zostaje rozwiązany przez samych inicjatorów ze względu na obawy dostania się pod wpływ ZSP.

Zdecydowanie ważniejszy był jednak kontakt z Karolem Głogowskim. Pomimo iż w kolejnych miesiącach 1957 r. po rozwiązaniu ZMD Pleśnar starał się integrować młodych ludzi w ramach różnych, zazwyczaj siłą rzeczy krótkotrwałych inicjatywach (Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Amerykańskiej, Stowarzyszenie Przyjaciół ONZ, Koło Młodych Literatów, Koło Przyjaciół Afryki), to dopiero współpraca z Głogowskim przybrała jaskrawo opozycyjny charakter. Pod koniec 1957 r. Pleśnar miał nawiązać raz jeszcze ścisły kontakt z Głogowskim i Mucowskim celem podziemnego reaktywowania ZMD pod nazwą „Związek Ziemi Zachodnich”. Wymiana korespondencji oraz spotkania zainteresowanych były jednakże poddane kontroli operacyjnej SB¹⁷, co zakończyło się przeprowadzeniem rewizji w domu rodziców Adama w Rozwadowie

¹⁵ Tamże, k. 8.

¹⁶ Symboliczna w swoim charakterze i wymowie była obecność A. Pleśnara na zgromadzeniu założycielskim Unii Młodzieży Demokratycznej, jednej z organizacji nawiązującej bezpośrednio do dziedzictwa ZMD z lat 50. r., obradującym w dniach 20–21 czerwca 1989 r. w Warszawie. Wprawdzie Pleśnar formalnie reprezentował wówczas Ruch Wolnych Demokratów, niemniej jednak jego uczestnictwo odczytywane było właśnie w kontekście związków z ZMD–A. Tyszkiewicz, dz.cyt. s. 275.

¹⁷ Jeszcze w listopadzie 1956 r. w WUBP we Wrocławiu z Pleśnarem przeprowadzono „ostrzegawczą rozmowę”, w czasie której ówczesny student historii zapowiadał powołanie, choćby mającego działać nielegalnie, „niesocjalistycznego” (niemarksistowskiego) związku młodzieży – Archiwum IPN Wrocław, dz.cyt., k. 5–6.

w dniach 14 i 22 stycznia 1958 r, gdzie funkcjonariusze policji politycznej zabezpieczyli gros materiałów o antysystemowej treści. Pośród nich znalazły się dokumenty rękopiśmienne samego zainteresowanego, które miały powstawać w latach 1953–1956. Treść została uznana za zdecydowanie wrogą ustrojowi PRL, gdyż m.in. była wymierzona w ZSRR i przewidywała przejęcie władzy przez tzw. „Stronnictwo Solidarystów”.

Równoległe z przeszukaniami w Rozwadowie i w związku z ich rezultatem prokurator wojewódzki we Wrocławiu na wniosek Wydziału Śledczego KWMO wszczął śledztwo przeciw Pleśnarowi, w którym sformułowano zarzut, iż rzeźczony w latach 1953–1958 czynił przygotowania do zbrojnego obalenia ustroju Polski Ludowej i w tym celu sporządzał i przechowywał ulotki odpowiedniej treści. Na potrzeby śledztwa Pleśnar w dniu 22 stycznia 1958 r. został tymczasowo aresztowany i przebywał w areszcie śledczym we Wrocławiu równo dwa miesiące, do 22 marca. Do zarzutów o wrogą wobec PRL-u działalność nie przyznał się.

W sprawie uwięzienia Pleśnara – ten bowiem nadal był przecież formalnie studentem Uniwersytetu Wrocławskiego – interweniował rektor uczelni, prof. Kazimierz Szarski, stąd w dalszym postępowaniu mógł sam zainteresowany odpowiadać z wolnej stopy. Było to niezwykle pomocne, gdyż przy całej sprawie toczącej się w kilku instancjach aż do lutego 1964 roku Pleśnar mógł równoległe, bo w 1958 r., rozpocząć kolejne studia na Wydziale Prawa wrocławskiej wszechnicy, gdzie zaliczył pomyślnie dwa lata nauki, a także podejmować zatrudnienie: jako wychowawca w świetlicy Szkoły Podstawowej nr 46 we Wrocławiu (wrzesień 1959 – czerwiec 1961), jako wychowawca w internacie Zjednoczonych Techników Rolniczych we Wrocławiu (wrzesień i październik 1961) oraz jako instruktor oświatowy w Wojewódzkim Domu Kultury we Wrocławiu (listopad 1961 – grudzień 1963).

Przedmiotowe śledztwo przeciw Pleśnarowi zakończyło się 22 września 1958 r. i kilka dni później, tj. 30 września, został sporządzony akt oskarżenia. W dniu 10 kwietnia 1959 r. Sąd Wojewódzki we Wrocławiu wydał postanowienie o uznaniu A. Pleśnara winnym przechowywania w latach 1953–1958 notatek i ulotek mogących w istotny sposób zagrozić interesom państwa, w związku z czym został on skazany na 6 miesięcy więzienia w zawieszeniu na 2 lata.

Na skutek rewizji w dniu 10 października 1960 r. Sąd Najwyższy uchylił wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia w pierwszej instancji. Ostatecznie, po kolejnym wyrażeniu stanowiska przez Sąd Wojewódzki we Wrocławiu, w dniu 29 kwietnia 1963 r. Sąd Najwyższy w Warszawie, w dniu

28 lutego 1964 r., podtrzymał wyrok skazujący Adama Pleśnara na mocy art. 24 § 1 k.k. na 10 miesięcy więzienia w zawieszeniu na 2 lata¹⁸.

W czasie toczącego się postępowania apelacyjnego A. Pleśnar nie zaprzestał działań związanych ze sprawami społecznymi i polityką. Jeszcze w 1960 r. we Wrocławiu czynił przygotowania do powołania stowarzyszenia pod nazwą „Ludzie prawi” bądź „Klub Ludzi Dobrej Woli”. W roku następnym na bazie zgromadzonych sympatyków Pleśnar tworzył Okręg Towarzystwa Kultury Moralnej¹⁹, którego działalność trwała do końca 1963 r.

W latach 1963–1964 Pleśnar był członkiem i przewodniczącym Zarządu Głównego Polskiej Młodzieży Esperanckiej, autonomicznej sekcji Polskiego Związku Esperanckiego. Uczestnicząc w pracach organizacji, opracował projekt deklaracji ideowej, zakładającej m.in. aktywność obywatelską członków.

Niezależnie od działalności społecznej Pleśnar odnowił kontakt z K. Głogowskim, co miało miejsce w listopadzie 1963 r. W ówczesnym czasie Głogowski utrzymywał relacje z jedną z grup frakcyjnych Stronnictwa Demokratycznego, gromadzącą byłych aktywistów ZMD z Warszawy²⁰. Grupa ta forowała postulat przekształcenia SD w partię ogólnonarodową, stającą się realną alternatywą dla hegemonicznej PZPR. Krytykując zależność od Moskwy, np. poprzez głoszenie tezy o negatywnych dla Polski skutkach przynależności do RWPG, upatrywała w młodej inteligencji siłę mogącą zagrozić wpływom komunistów, stąd poszukując zwolenników, stawiała przede wszystkim na młody aktyw SD, skupiony ówczesnie w Kołach Młodych Stronnictwa, oraz na osoby związane niegdyś z ZMD. W tym kontekście łódzkie środowisko skupione wokół K. Głogowskiego stanowiło jeden z istotnych filarów działalności²¹.

¹⁸ Archiwum IPN Wrocław, dz.cyt., k. 9–10.

¹⁹ Organizacja społeczna, której celem było propagowanie wzorców postaw społecznych, powstała w drugiej połowie lat 50. z inicjatywy m.in. wybitnego etyka, teoretyka i socjologa etyki, Marii Ossowskiej. TKM gromadził głównie inteligencję i był wykorzystywany jako platforma dyskusji i spotkań o charakterze politycznym. Świadczyć o tym może jedna z relacji K. Głogowskiego pozyskana przez SB drogą konfidencjonalną w lutym 1964 r., w której Głogowski określa stan liczebny łódzkiego TKM na ok. 2000 osób z kręgów inteligentkich, gdzie ścierają się wpływy zwolenników i przeciwników PZPR – Archiwum IPN Warszawa, sygn. Bu 01419/59, *Stronnictwo Demokratyczne 1961–1970, Doniesienie TW „Zieliński” nr 64 z 4 lutego 1964 r.*, k. 31–32.

²⁰ Należeli do niej członkowie Stołecznego i Centralnego Komitetu SD, w tym: Józef Boberski, Zbigniew Neuman, Jan Kutek, Franciszek Januszkiewicz i Wojciech Grzybowski.

²¹ Archiwum IPN Warszawa, Bu 01419/59, *Tajna notatka z 20 grudnia 1963 r.*, źródło „Waldemar”, k. 24–25.

W dniu 7 grudnia 1963 r. w Łodzi doszło do spotkania grupy osób z udziałem Pleśnara i Głogowskiego. Omawiano na nim plan przygotowania tzw. nowego października, który skutkowałby powołaniem partii o zabarwieniu socjaldemokratycznym, która przejęłaby władzę w kraju²². Adam Pleśnar miał zająć się oddolnym tworzeniem niewielkich kadr w Opolskiem, Wrocławskim i w samej stolicy Dolnego Śląska.

W lutym 1964 r. na wrocławski adres Pleśnara Głogowski nadesłał list zawierający sformułowane ostatecznie w postaci czterech punktów założenia programowe, mające przyświecać planowanym wysiłkom organizacyjnym. Mówiły one o konieczności walki z ZSRR o suwerenność, o wprowadzeniu demokratycznego pluralizmu, skutkującego autonomią i równym traktowaniem wszystkich organizacji politycznych, o zniesieniu nomenklatury zastępowanej fachowością kadr kierowniczych, oraz o zniesieniu faktycznej monopartyjności. Wskazane warunki programowe urzeczywistniłaby nowa organizacja ideowo-polityczna, przygotowana należycie do działań w warunkach przewidywanego ku rychłemu nadejściu «nowego października»²³.

---

²² Głogowski na przełomie 1963 i 1964 roku planował powołanie ruchu kadrowego, który w sprzyjającej, rewolucyjnej sytuacji, przekształciłby się w organizację partyjną i sięgnął po władzę. W tym celu planował akcję zakrojoną na tzw. III fazę. W I tworzone by lokalnie niewielkie, 15–20-osobowe grupy działaczy, które w II fazie rozpowszechniałyby w różnych środowiskach (np. w PAX-ie, w środowisku rewizjonistów w PZPR czy w SD) ustalone uprzednio tezy programowe, wpływające na wykształcenie wspólnoty podzielającej zbieżne poglądy. Ta z kolei grupa w III fazie, w odpowiedniej sytuacji, szybko stanęłaby na czele kadrowej partii, która z kolei przejęłaby władzę z rąk PZPR. Głogowski upatrywał genezy sukcesu w przywództwie ludzi wyłanianych oddolnie, przy czym sam spełniałby rolę koordynatora całości działań – Archiwum IPN Warszawa, sygn. 01419/59, *Stronictwo Demokratyczne 1961–1970...*, k. 30–32.

²³ Archiwum IPN Wrocław, dz. cyt., k. 11–13. W opinii autora cytowanego dokumentu, inspektora Wydziału Śledczego KW MO we Wrocławiu, kpt. Janusza Hajduka, program forowany przez Głogowskiego i innych wynikał z założeń ZMD z 1956 r. Należy tej opinii przynależać rację, posiłkując się chociażby stwierdzeniem zaczerpniętym z projektu *Statutu ZMD* z jesieni 1956 r., gdzie m.in. czytamy o obowiązku każdego członka Związku co do walki o „prawdę, jawność i swobodę w naszym życiu publicznym jako o podstawowe elementy demokracji” oraz o prawie ZMD-owców do „omawiania i krytyki na terenie Związku wszelkich przejawów życia politycznego, społecznego i gospodarczego PRL” – Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 2/1759, *Związek Młodych Demokratów 1956–1958*, k. 16–22.

W związku z przechwyceniem oryginału enuncjacji programowych i innych materiałów²⁴ podczas rewizji w łódzkim mieszkaniu K. Głogowskiego, tenże wraz z 22 innymi osobami został aresztowany w marcu 1964 roku.

Pod koniec marca, w związku z zawartością zarekwirowanych u Głogowskiego materiałów (m.in. kopia listu do Pleśnara), łódzka prokuratura wyłączyła do osobnego procedowania wątek działalności Adama Pleśnara i przekazała dalsze postępowanie do Prokuratury Wojewódzkiej we Wrocławiu. Ta w oparciu o pozyskane informacje zleciła śledztwo miejscowemu Wydziałowi Śledczemu KWMO, którego funkcjonariusze przeprowadzili w dniu 2 kwietnia 1964 r. rewizję w mieszkaniu Pleśnara. Posród zabezpieczonych materiałów znalazły się m.in. jego pamiętniki, lista nazwisk i adresów 137 osób, z którymi zainteresowany utrzymywał kontakty, pisma i książki o tematyce politycznej, w tym przedwojenne, oraz autorskie opracowania ideowo-programowe o antykomunistycznej wymowie²⁵.

W wyniku rewizji A. Pleśnar w dniu następnym, tj. 3 kwietnia, został tymczasowo zatrzymany m.in. pod zarzutem posiadania materiałów o fałszywej treści, które mogłyby wyrządzić szkodę Polsce Ludowej. Trwające kilka miesięcy śledztwo, w czasie którego przesłuchano ponad 50 osób, w tym Głogowskiego i byłych ZMD-owców z Wrocławia i Warszawy, nie wniosło nic istotnego poza potwierdzeniem przynależności Pleśnara do ZMD, Związku Młodych Esperantystów oraz Koła Przyjaciół Afryki. Niemniej jednak w dniu 11 sierpnia 1964 r. wrocławska prokuratura w podniesionym wobec sądu oskarżeniu powtórzyła zarzuty uzasadniające wcześniejszy, tymczasowy areszt. Argumentem wzmagającym oskarżenie był fakt, iż w czasie postępowania podejrzany, składając wyjaśnienia „dał wyraz swej wrogości do organów władzy, ustroju Państwa Polskiego, Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej”²⁶.

W przedmiotowej sprawie sąd wyrokował w dwóch instancjach, powiatowej i wojewódzkiej. Ostateczny werdykt, zaliczający na poczet kary areszt tymczasowy w okresie od 3 kwietnia 1964 roku do początku lutego 1965 r., zapadł w Sądzie Wojewódzkim we Wrocławiu w dniu 1 lutego 1965 r., kiedy to oskarżonemu wymierzono karę 20 miesięcy więzienia, a po uwzględnieniu warunków amnestii z lipca 1964 r., karę 10 miesięcy pobytu w zakładzie kar-

---

²⁴ Obok tez programowych zabezpieczono pakiet książek, odręczne notatki oraz maszynopis pracy doktorskiej Głogowskiego – Archiwum IPN Warszawa, Bu 01419/59, *Doniesienie nr 179 TW „Zieliński” z 7 kwietnia 1964 r.*, k. 36–37.

²⁵ Archiwum IPN Wrocław, dz.cyt., k. 13.

²⁶ Tamże, k. 15.

nym. W efekcie Pleśnar został zwolniony tuż po ogłoszeniu wyroku, w dniu 3 lutego 1965 r.²⁷ Niemniej jednak w ciągu piętnastoletniego okresu przebywał w więzieniu z powodów politycznych łącznie ok. 2,5 roku.

Po wyjściu z więzienia Pleśnar, posiłkując się życzeniem matki, przeniósł się do Krakowa. Tutaj na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego postanowił dokończyć przerwane jeszcze we Wrocławiu studia historyczne. W życiorysie dołączonym do wniosku o przyjęcie na studia eksternistyczne, co zwraca uwagę, nie krył faktu pobytu w zakładach karnych. Wniosek, oprócz argumentu uzyskania absolutorium na Uniwersytecie Wrocławskim, uzasadniał dodatkowo zamieszkiwaniem w Krakowie oraz podjęciem w tym mieście zatrudnienia (pracował jako robotnik w Krakowskim Przedsiębiorstwie Budowlanym).

Adam Pleśnar został przyjęty na studia, które ukończył ostatecznie w trybie dziennym, uzupełniając uprzednio różnice programowe i broniąc w dniu 29 grudnia 1967 r. pracę magisterską zatytułowaną *Poglądy Romana Dmowskiego na rolę polityki niemieckiej w kwestii polskiej 1963–1914*²⁸.

W 1968 roku w Krakowie właśnie Pleśnar obserwował tzw. wydarzenia marcowe, w które jednak nie zaangażował się, uważając, iż są one w rzeczywistości efektem walki dwóch frakcji komunistycznych, z których jedna stara się o szersze poparcie społeczne²⁹.

W lecie 1970 r. Adam Pleśnar ostatecznie wyjechał z Krakowa i powrócił na dobre do Wrocławia, co mogło być spowodowane utratą pracy w Klubie Rolnika w podkrakowskich Zielonkach. W owym roku podobnie jak dwa lata wcześniej, z pozycji obserwatora śledził tzw. wydarzenia grudniowe.

Do działalności społecznej powrócił ok. 1971 roku, kiedy to raz jeszcze intensywnie zaangażował się w prace środowiska esperantystów. W tym czasie został bowiem przewodniczącym Dolnośląskiego Oddziału Polskiego Związku Esperantystów oraz wszedł do Zarządu Głównego PZE w Warszawie. Pleśnar zdołał wprowadzić do wrocławskiego ogniwia PZE ludzi optujących za rozwiązaniami demokratycznymi oraz autonomią organizacyjną, co przez agentów SB w Związku oraz funkcjonariuszy miejscowego WS KWMO, monitorujących działania Pleśnara, odczytywane było jako działanie antypaństwowe. Co wię-

²⁷ Tamże; Archiwum UJ, sygn. WFH 237, Życiorys, kbn.

²⁸ Recenzentem pracy Pleśnara był m.in. słynny historyk krakowski, specjalista dziejów najnowszych, Józef Buszko – Archiwum UJ, WFH 237, *Protokół Komisji egzaminu ostatecznego*, kbn.; *Dyplom ukończenia studiów wyższych*, kbn.

²⁹ G. Waligóra, dz.cyt., s. 15.

cej, doprowadził on m.in do unieważnienia uchwał Zarządu PZE, był współautorem adresowanego do Ministerstwa Oświaty wniosku o zmiany programu nauczania i ostatecznie doprowadził do rozłamu w organizacji, zwołując w Toruniu konkurencyjny wobec reszty władz centralnych PZE zjazd.

Aktywność A. Pleśnara była ściśle kontrolowana zarówno przez członków PZE na usługach SB, jak i przez samą policję polityczną, która w styczniu 1971 r. rozpoczęła przeciw niemu działania operacyjne pod kryptonimem „Krucjata”³⁰.

Ostatecznie na skutek działań agencji oraz organów bezpieczeństwa w 1972 r. Pleśnar został z PZE wykluczony³¹. Od tego momentu do 1975 r. nie podejmował działań w zakresie społecznym i politycznym. W latach 1972–1976 był natomiast zatrudniony jako starszy inspektor w PKS we Wrocławiu³².

W latach 1975–1977 miał miejsce ostatni etap działań opozycyjnych A. Pleśnara, oparty wyraźnie o wypracowaną jeszcze przez środowisko ZMD zasadę ogólnej akceptacji ustroju socjalistycznego, jednakże przy jednoznacznym i radykalnym sprzeciwie wobec totalitarnej hegemonii partii komunistycznej. Okres kolejny bowiem, od 1977 roku aż po zmianę ustrojową w 1989 r., to czas współtworzenia nowych jakościowo struktur opozycyjnych, jak i działań zmierzających przede wszystkim do wewnętrznej reformy państwa w oparciu o prawa podmiotowe oraz rzeczywiste, materialne respektowanie litery prawa i działanie wedle obowiązujących reguł³³.

W połowie lat 70. Pleśnar z początku w pojedynkę, a potem, od października 1976 r., wraz z K. Głogowskim rozpoczyna i kontynuuje akcję wnioskowania do ośrodków decyzyjnych i oficjalnych podmiotów (Komisja Zjazdowa PZPR, masy członkowskie tejże partii oraz ZSL, SD, „PAX”, marszałek Sejmu, Rada Państwa) celem zapobieżenia wprowadzeniu zasady politycznego przewodnictwa sprawowanego przez PZPR. Podobnie jak w czasach ZMD było to jednoznaczne ze zdecydowaną negacją leninowskiej zasady tzw. centralizmu

³⁰ Archiwum IPN Wrocław, dz.cyt., k. 15–16.

³¹ Tamże, k. 16.

³² *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, red. M. Łątkowska i in., t. 1, s. 353.

³³ Na fakt ten zwraca uwagę G. Waligóra, który analizując przegraną, jak się okazać miało, walkę Pleśnara w obronie przepisów konstytucyjnych przed wprowadzeniem zapisu o przewodniej roli PZPR, dostrzega, iż po wspomnianym fakcie Pleśnar zmienia taktykę, która – wedle piszącego te słowa – ze zwalczania pewnych zjawisk przybiera formę merytorycznej krytyki już wprowadzonych zmian – por. G. Waligóra, dz.cyt., s. 15–17.

demokratycznego, głoszącą, że jedynie sfromalizowana w partię elita klasy pracującej jest w stanie realizować cele socjalizmu.

Wyrażając swoje stanowisko, Pleśnar jasno dawał do zrozumienia, iż wiadoma zmiana przepisów konstytucji odbywałaby się kosztem narodu, który z pozycji dzierżyciela suwerennej władzy stałby się jej przedmiotem, co w zasadniczy sposób ograniczałoby prawa obywatelskie. Konsekwencje planowanej zmiany wedle Pleśnara byłyby fatalne. Nie tylko narzucałyby, co do zasady światopogląd, ateistyczny, ale także czyniłyby z jakiegokolwiek formy krytyki czy sprzeciwu wobec PZPR element antykonstytucyjny³⁴.

Krytyka projektów zmiany ustawy zasadniczej nie wpłynęła na bieg wypadków. Sejm PRL zaaprobował nowelizację w dniu 10 lutego 1976 roku. Niemniej jednak Pleśnar już wspólnie z K. Głogowskim nie dali za wygraną, nadal adresując do władz i opinii publicznej listy wyrażające zasadnicze obiekcje odnośnie spraw materii konstytucyjnej w związku z jej niedawną nowelizacją. Wspólny głos, na który złożyły się pisemne wystąpienia z października 1976 roku, maja 1977 roku oraz sierpnia 1979 roku, pozostał jednakże, podobnie jak wcześniejsze inicjatywy, bez oddźwięku.

W 1977 roku Adam Pleśnar na powrót rozpoczął intensywną działalność polityczną, współorganizując struktury Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, czym otworzył kolejny etap swej biografii politycznej³⁵. W tym też czasie, w 1977 roku ukończył na Uniwersytecie Jagiellońskim rozpoczęte jeszcze we Wrocławiu studia prawnicze. Ustabilizował także wreszcie życie osobiste. Odrobinię wcześniej, bo w 1975 r. zawarł bowiem związek małżeński z Ewą Dubiel, wówczas doktorantką w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. W roku następnym oboje doczekali się narodzin syna Dobromiła³⁶.

Adam Włodzimierz Pleśnar zmarł 10 marca 2013 r. Dwa lata wcześniej postanowieniem Prezydenta RP z dnia 1 kwietnia 2011 r. za wybitne zasługi dla niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej oraz za działalność społeczną i kombatancką odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Pol-

³⁴ Por. G. Waligóra, *Ruch Wolnych Demokratów 1975–1980. Wybór dokumentów*, Kraków 2003, ss. 9–15; 25–26; tenże, *40 lat w opozycji...*, s. 15–16.

³⁵ Szerzej patrz np. G. Waligóra, *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977–1981*, Warszawa 2006; tenże, *Dokumenty uczestników Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela w Polsce 1977–1981*, Kraków 2005; *Opozycja demokratyczna w PRL w latach 1976–1981*, red. W. Polak, J. Kufel, P. Ruchlewski, Gdańsk 2012.

³⁶ G. Waligóra, *40 lat w opozycji...*, s. 17.

ski³⁷. Tym samym cała jego biografia społeczno-polityczna³⁸ uznana została za jeden z fundamentów odrodzonej państwowości, czego – być może – życzyłby sobie, bacząc na wieloletni, osobisty trud, i co zapewne nawet nie przemknę-

³⁷ Monitor Polski. Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej – www.monitorpolski.gov.pl (<http://monitorpolski.gov.pl/MP/2011/595/1>), [dostęp: 20.02.2016]. Symboliczny akt uznania ze strony władz państwowych zdaje się potwierdzać opinię o Adamie Pleśnarze jako ikonie walki o wartości demokratyczne i prawa obywatelskie. Niezwykle dobitnie we wspomnieniu pośmiertnym scharakteryzował jego osobę jeden z wieloletnich znajomych: „W działalności politycznej prezentował niezależną, patriotyczną postawę. Wcześniej też przyszło mu zapłacić za nią wysoką cenę, okupił bowiem opozycyjne nastawienie wyrokami skazującymi go na pobyt w więzieniu już w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku; późniejszą aktywność – także internowaniem w 1981 r. Uderzało mnie to, że nie była u niego widoczna żadna chęć szukania rewanżu za doznane krzywdy. Uczestnicząc w polityce, poruszał się dosyć specyficznym, preferował dyskusowanie i rozstrzyganie ważnych kwestii w kameralnym gronie, współtworząc w nim ważne deklaracje i stanowiska. Był konsekwentny w obronie bliskich mu wartości i zasad, a zwłaszcza patriotyzmu i demokracji. Nie rezygnując z nich, potrafił jednak z respektem wysłuchać odmiennych opinii, z szacunkiem też traktował ludzi z poglądami innymi niż jego własne. W ten sposób był demokratą z ducha, czyli rzeczywistym. Ta właśnie postawa – otwartości na pluralizm, alternatywność myślenia czy odmienność przekonań – pozwoliła mu efektywnie budować przyjazne relacje z wieloma środowiskami, nie tylko politycznymi, ale też społecznymi, kulturalnymi czy narodowymi” – Z. Ilski, *Adam Pleśnar (1935–2013): wspomnienie*, Ruch Obywatelski na rzecz Jednomandatowych Okręgów Wyborczych – [www.jow.pl](http://jow.pl) (<http://jow.pl/adam-plesnar-1935-2013-wspomnienie/>), [dostęp: 21.02.2016].

³⁸ W okresie późniejszym A. Pleśnar, obok ROPCiO oraz RWD, któremu pozostał wierny aż do lat 90. (w 1997 r. Ruch już jako partia polityczna uległ rozwiązaniu i przekształcił się w stowarzyszenie), zaangażował się m.in. w działania: Klubu Refleksji Obywatelskiej (1978–1979), Komitetu Porozumienia na Rzecz Samostanowienia Narodu (1979), opozycyjnej Rady Jedności (1979–1980), Obywatelskiego Komitetu Wyborczego (1980), redakcji pisma „Refleksje” (1987–1989). W czasie stanu wojennego był internowany (nie zgłosił akcesu do NSZZ „Solidarność” ze względu na formalne uznanie przez Związek kierowniczej roli PZPR). Już w wolnej Polsce nadal współtworzył RWD oraz działał m.in. na rzecz Forum Ugrupowań Demokratycznych (1992) i wielu stowarzyszeń, jak: Śląski Związek Esperancki, Instytut Wincentego Witosa, Związek Młodocianych Więźniów Politycznych lat 1946–1956 „Jaworzniacy”, Ruch Obywatelski na rzecz Jednomandatowych Okręgów Wyborczych oraz Zjednoczenie Demokratyczne – G. Waligóra, *40 lat w opozycji...*, s. 23–27; *Encyklopedia Solidarności...*, s. 353; M. Banaszczyk, *Odszedł Adam Pleśnar*, Zjednoczenie Demokratyczne – www.zd.wroclaw.pl (<http://www.zd.wroclaw.pl/?p=21>), [dostęp: 21.02.2016].

ło mu przez myśl, kiedy za działalność polityczną jako nastolatek odsiadywał wyrok w stalinowskim więzieniu.

SUMMARY

The article is an attempt to scratch the biography of Adam Plesnar. The analysis was subjected to the activity of the protagonist until 1977. Plesnar was an active member of the Club of Young Catholics at the University of Wrocław, co-founder of the Young Democrats (ZMD). Already in the sixties he was convicted for opposition activities. In the seventies he was an activist of Polish Esperanto Association. He participated in protests against changes in the Constitution of the PRL. Since 1977 belonged to the members of the Movement in Defense of the Rights of Man and Citizen (ROPCiO) and the leader of the Movement of Free Democrats (RWD), an activist of the Wrocław opposition. Within the Movement sought to participation of the opposition in legitimate forms of political activity, including in the elections to the Sejm PRL, while remaining critical of the existing system.

BIBLIOGRAFIA

Archiwa

Archiwum Akt Nowych
Związek Młodych Demokratów
Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydział Filozoficzno Historyczny
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu, sygn. 049/406
Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie Rzeszów, sygn. 042/1819
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Bu 01419/59.

Opracowania

Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989, (red.) M. Łątkowska i in., t. 1; Friszke A., *Opozycja polityczna w PRL*, Londyn 1994;
Mazur B., *Ruch Wolnych Demokratów. Geneza, program i działalność w oświetleniu źródłowym (1956–1981)*, Opole 1986 (mpis).
Opozycja demokratyczna w PRL w latach 1976–1981, (red.) W. Polak, J. Kufel, P. Ruchlewski, Gdańsk 2012;
Tyszkiewicz A., *Pomiędzy afirmacją a negacją. Ruch młododemokratyczny w PRL*, Kraków 2014;
Waligóra G., *40 lat w opozycji. Biografia polityczna Adama Pleśnara*, Wrocław 2009;
Waligóra G., *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977–1981*, Warszawa 2006;

Waligóra G., *Ruch Wolnych Demokratów 1975–1980. Wybór dokumentów*, Kraków 2003;

Źródła internetowe

Banaszczyk M., *Odszedł Adam Pleśnar, Zjednoczenie Demokratyczne* – www.zd.wroclaw.pl (<http://www.zd.wroclaw.pl/?p=21>), dostęp: 21.02.2016 r.

Ilski Z., *Adam Pleśnar (1935–2013): wspomnienie*, Ruch Obywatelski na rzecz Jednomandatowych Okręgów Wyborczych – www.jow.pl (<http://jow.pl/adam-plesnar-1935-2013-wspomnienie/>), dostęp: 21.02.2016 r.